

I. Negoiteșcu, Radu Stanca

UN ROMAN EPISTOLAR

Ediție integrală

Coordonare, note și postfață de Ion Vartic
Ediție îngrijită de Ioan Cristescu și Ion Vartic

POLIROM
2022

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> (I. Negoițescu)	7

Un roman epistolar

1943	13
1945	17
1946	45
1947	105
1948	161
1949	199
1950	235
1951	279
1952	313
1953	337
1954	357
1955	379
1956	395
1957	409
1958-1961	423

<i>Manifestul Cercului Literar</i>	439

<i>Der ewige Kreis</i> (Ion Vartic)	445

<i>Notă asupra ediției</i> (Ioan Cristescu)	461

46

Cluj, 7 decembrie 1947

Dragă Radule,

nu am răbdare să aștept răspunsul tău la scrisoarea mea, pentru a continua corespondența. Îți simt din ce în ce mai grav lipsa concretă. Cred că e de explicat și prin această noapte de sticlă amară, în care trăim, acest război „rece” cum a început să se spună, mai teribil ca oricare altul. Oricât aș fi de bine căptușit în biblioteca mea cu clasici și oricât de niagărică ar fi muzica în care mă cufund atâtea ceasuri pe zi, simt o dureroasă nevoie de activitate exterioară, imposibil de realizat acum. Nevoia de *public* e un stimulent care înțeleg că, atunci când lipsește, poate fi fatal pentru cel care s-a dat lui. Și cine ar fi spus că nici măcar noi doi nu vom rămâne uniți concret, bucuroși de prezența fizică atât de necesară? Încă optimismul mă mai susține și datorită lui lucrez intens, *pregătindu-mă*.

Mi-a spus vărul tău că ți-a comunicat el însuși amănuntele cu privire la starea *Donei Juana*. Deși nici ei nu au avut curajul să conteste calitățile piesei tale, totuși s-au găsit doi membri de „comitet” care să opineze că ai face bine să modifice finalul, optimizându-l, spre a corespunde „directivelor”. Întreaga orientare a teatrului optimist de acum se bazează pe cea mai grosolană ignorare a sufletului omenesc: puterea de „catharsis” a tragediei. Cine iese din teatru după reprezentarea unei comedii va deveni cu atât mai amărât în fața greutății excepționale a vremii actuale, pe când după o tragedie pofta de viață ți-e sporită, căci faci firesc constatarea că împrejurările reale, oricât de mizerabile, nu-s chiar atât de întunecate ca cele din tragedie. Din tragedie n-ai scăpare, pe când în viață mai poate fi o *speranță*. Tocmai posibilitatea acestei *speranțe* o dezvăluie și o accentuează comparația dintre tragedie și viață, după spectacolul tragic. Cu cât e mai inteligent, cu atât, spre a suporta viața, omul are nevoie de spectacolul tragic. „Directiva” a pornit însă dintr-o concepție care disprețuiește și desfidă pe oameni, socotindu-i foarte proști, imbecili chiar. De ce oare a fost atât de mare, în decursul războiului, afluența de public la spectacolele de tragedie clasică? Și de ce, în secolul celei mai mari bune stări materiale, secolul trecut, a înflorit comedia ușoară, gratuită, fără tragic? Cred însă că se ignorează realitățile pentru că ideologia în numele căreia s-a dat „directiva” este cea mai puțin realistă, pozitivă, ci romantică. Ea e ultima consecință a romantismului și să sperăm... moartea lui în a sa.

În legătură cu aceasta, m-am gândit de ce nici nu e posibilă comedia într-o societate romantico-materialistă de tipul celei pe care o cunoaștem. Marea comedie, comedia clasică, e *satirică*: Molière, Holberg, Goldoni (ori Gogol și Caragiale, mai puțin însemnați, fiindcă prea exclusiv estetici). Ea lovește *crud* și cruzime nu poți avea decât față de contemporani. Apoi, nu poți râde de cel ce cade, ci numai de cel ce prosperă, se urcă: nu poți așadar râde de baronul ajuns în mizerie (chiar dacă îl urăști), ci numai de spălătoreasa devenită peste noapte marchiză. Aceasta, desigur, în cadrele normale, sănătoase, ale răsului. Așadar, dacă adevărata comedie e realistă, privind societatea contemporană, râzi de clasa ce se ridică, nu de cea care cade (pe aceasta din urmă o deplângi sau o urăști). Când procesul s-a sfârșit și nu mai ai în față decât o singură clasă, trebuie să ți se admită să râzi de ea, să o satirizezi în exemplarele-i tipice. Altfel nu poate exista comedie adevărată, mare, ci doar convenționalism dulceag. Pe această cale cred că s-ar putea dezvolta o teorie a comediei, notând condițiile de formă, după care urmează cele de structură, ale tragicului.

Îți transcriu niște versuri din traducerea *Paradisului* a lui Coșbuc, cred semnificative din punct de vedere barbian:

Divina milă ce din Ea gonește
orice invidii – arzând, scânteie-n sine,
și-eterne frumuseți din ea stârnește.

Nemijlocit din Ea orice ne vine
perpetuu e, căci, după ce-l pătrunde
sigiliul ei, etern tiparu-l ține.

Din Ea nemijlocit ce curge-n unde
e liber absolut, că-n veci nu zace
supus puterii cauzelor secunde.

Ce-i este mai conform mai mult îi place,
căci focul sfânt ce-n toate radiază
în ce-i e mai egal e mai vivace.

(*Cântul VII*)

Fiindcă ești însuși creator de aforisme, îți atrag atenția asupra celor ale lui Swift, excepționale (le-am găsit ca adaos la ale sale *Sfaturi pentru servitori*).

P.S. Te rog, scrie-mi dacă Werner von Aichelburg e în Sibiu, căci trebuie să-i transmit ceva important¹.

Îți voi scrie mai pe larg peste o săptămână, când pleacă vărul meu la Sibiu.

L.N

47

Cluj, 15 decembrie 1947

Dragă Radule,

scrisoarea aceasta ar fi trebuit să fie, în fine, aceea plănuită pentru o dezbatere amplă și nestânjenită de cenzorul poștal (penibil e că, la Cenzura Cluj, respectivul mă cunoaște personal și îmi spune mereu că îmi citește el scrisorile ca să-mi facă serviciul de a nu fi citite de altcineva, ceea ce e lucrul cel mai stupid). Din nenorocire însă, nu mă pot dezlănțui așa cum am vrut, căci sufăr de câteva zile de o acută perioadă de dureri de cap (frecvente în ultimii ani, dar totuși m-am bucurat, de la reîntoarcerea din București, de o relativă liniște în această privință) ce mă împiedică de la orice activitate intelectuală: îmi stă pe birou *Orlando furioso* al lui Ariosto și, cu toată pofta nebună de lectură, nu îndrăznesc (de-abia am terminat, cu chinul acelorași dureri de cap, *Jerusalimul liberat* al lui Tasso).

Voi fi, așadar, mult mai scurt decât îmi propusesem.

Mai ales, simțeam nevoia să-ți împărtășesc gândurile mele cu privire la actuala situație generală, atât de puternic hotărâtoare pentru interesele noastre cele mai intime. Bine ar fi fost să pot merge la Sibiu, dar dificultățile economice mă împiedică: tatăl meu, refuzând să se înscrie în vreun partid „democrat”, așteaptă acum să fie epurat dintre avocați, încât se impun severe restrângeri financiare...

Așadar, cu toată structura mea optimistă, am din ce în ce mai dese momente de „cădere”, când toate orizonturile mi se anulează. Atunci mă gândesc să fug. Mi-am făurit diverse planuri de plecare. Am hotărât ca în aprilie să încep formele pentru un pașaport spre Italia, iar dacă nu reușesc, să risc ilegalul. De aceea te-am întrebat de Werner, care îmi pare amator.

Pe de altă parte însă, ceva mă îndeamnă să refuz o astfel de idee. Sincer mă întreb dacă e mai bună *cealaltă* lume? Dacă plecarea rezolvă

1. Negoițescu intenționează, ca și frații Aichelburg, să treacă ilegal frontiera.

ceva. Desigur, lupta pentru *euphorionism*, aici și așa, e titanică, aproape imposibilă, absurdă. Dar, tocmai de aceea, mai ispititor de dat; poate că așa se naște *euphorionismul*. Chiar dacă noi nu am fi, dar *Euphorion* este și trebuie să fie *geniul*. Or ceea ce caracterizează geniul cred că e tocmai *capacitatea sa de realizare, de creație*. Nu există geniu necunoscut, nerealizat, *împiedicat*. Geniul e acela care nu poate fi împiedicat în *creația sa de nicio condiție exterioară*. El asimilează aceste condiții vitrege creației sale și din negative le „răstoarnă” în pozitive. *Divina comedie* sau *În căutarea timpului pierdut* așa s-au scris.

În *actualele împrejurări*, geniu e acela care le asimilează și le „răstoarnă” sieși, le stăpânește și creează opera sa.

Lucrez la o conferință despre „Realism și clasicism”, ce m-au invitat comuniștii să o țin în aprilie. Tratez ideile euphorioniste și, dacă vor admite după prealabila cenzură, o voi rosti public. E mai mult decât o conferință, e – într-un fel – un manifest al artei viitorului, pe ruinele romantismului, în apologia spiritului obiectiv și a esențialității clasice. Literatura aceasta viitoare, euphorionistă, se interesează de omul structurii axiologice, omul esențial (ca la Homer, în tragici, în Molière, Shakespeare, Goethe etc.). Analizez trecerea de la plastic la muzical, de la obiectiv la subiectiv, de la axiologic la psihologic, de la tragic la dramatic, de la etic la existențialist.

Literatura sovietică nu a reușit să facă revoluție, ea continuă realismul ca „stil” al epocii romantice, realismul burghez așadar, și nu a pătruns la realismul esențial, clasic, al marilor tradiții. Literatura viitorului trebuie să facă această revoluție, să nu mai umble după „stil” (vai! acest spirit historicizant, decadent, al veacului romantic!...), ci după valori și structuri umane obiective. Mai întâi, trebuie omorâtă psihologia (ca direcție a spiritului modern, bineînțeles – căci e o prostie să respingi câștigurile ei). Nimic nu a îndepărtat pe om de om decât cunoașterea prin psihologie, care e înstrăinarea cea mai gravă din istorie. Eroul cel mai „străin”, mai inconsistent, mai muzical al lui Proust e el însuși, care se macerează psihologic. Cum literatura sa devine obiectivă, Proust e grandios.

Din conferința mea, probabil că voi trimite, mai târziu, două extrase la *Contemporanul*: „Don Quijote și realismul” și „Tucidide și realismul”; această *trimitere* e deocamdată un proiect vag.

(În timp ce scriu, primesc tocmai scrisoarea ta, încât parcă îți vorbesc.)

O chestiune foarte importantă e aceea a poeziei lirice. În adevăr, timpul nu pare favorabil lirismului – și, de fapt, în toate epocile clasice

lirismul a fost secundar, epicul și dramaticul predominând (chiar și în cazul lui Goethe, ceea ce e romantic în el și ceea ce romanticii au primit de la el a fost poezie, dar marele Goethe e în *Ifigenia* și *Tasso*, în *Wilhelm Meister* și *Faust*). O poezie lirică euphorionistă va fi în tot cazul îndreptată spre eposul în versuri sau, liric pură, în religios-mistic, sau o combinare dantescă. Pot reinvia genurile pe care le-aș numi „reци”: fabula, satira, epistola.

Ca orientare generală, viziunea trebuie îndreptată spre plastic și arhitectural, în paguba muzicii. E interesant că muzica propriu-zis clasică (Monteverdi, Bach, Lully, Gluck, Händel) e mai „obiectivă”, mai „pipăibilă”, nu are acel caracter individual-subiectiv-sentimental-psihologic ce începe cu Mozart, trece prin Beethoven și Berlioz până la Debussy.

Muzica lui Bach nu-ți reprezintă pe autor, singularitatea lui oricât de complexă, ca la Beethoven, ci se reprezintă pe sine ca o creație complet desubiectivată. Nu e nici măcar un eu obiectivat, ca în cazul poeziei moderne (de această falsă „obiectivitate” a lirismului Trakl-George-Rilke-Valéry-Mallarmé se ocupă Walzel), ci o stare muzicală în sine, desprinsă și unitară. Dar muzica, chiar și în maxima-i obiectivitate, e o obiectivitate eu-izată, o obiectivitate direcționată spre eul psihologic și, deci, periculoasă.

Înterup aici, fiindcă durerea de cap nu-mi mai îngăduie să continui. Chiar și așa, am făcut un efort dureros.

Scrie-mi,
I. Negoitescu

P.S. Tatăl lui Regman a fost internat aici, în clinică: are cancer gastric și nu va depăși trei luni.

48

Cluj, 29 decembrie 1947

Dragă Radule,

chiar acum am primit scrisoarea ta¹ și mă grăbesc să-ți răspund, căci am o nouă ocazie a-ți trimite proza mea prin „mesager”. Îmi pare că tu ai înțeles formula mea de realizare a euphorionismului *în ciuda și prin chiar mijlocele adversității timpului*, ca o grăbire, ca o chestiune de actualitate. Nici nu m-am gândit la așa ceva. Prea e tulbure cazanul și tocmai

1. Scrisoare distrusă.

pentru o astfel de luptă trebuie să fim solid pregătiți. Poziția mea se referă în primul rând la o viziune optimistă și viguroasă, bazată pe ideea că euphorionismul este și trebuie să fie tocmai ceva ce nu depinde de „americani” sau de „ruși”. Soluția din afară trebuie atât să o ignorăm, în ce privește substanța euphorionistă, cât și să ne fie indiferentă. De altfel, lupta se dă peste capul Europei, între doi adversari egal de ne-euphorionizanți, or euphorionismul e poate ultima soluție de europenism. Existențialismul e o copilărie, un țipăt isteric, o agonie... Naturalismul răsăritean: o agonie a romantismului, ca și existențialismul.

După părerea mea, într-o eventuală *pax americana*, un eventual *imperium americanum*, Europa e sortită să fie un muzeu pentru yankei. Occidentul îmi pare sleit. Așa că noi vom aprinde luminița noastră, de astă dată, în mod absolut autonom. Nu vom mai fi *coada* unui *ism* occidental, ceea ce au făcut românii mereu în suta lor și jumătate de ani de „civilizație”. După cum spune Spengler (tocmai îl citesc: *Untergang...*), civilizația urmează unei culturi. Rolul nostru este de a face să urmeze civilizației de „împrumut” a românilor (nici nu poate fi vorba până la ora actuală de o „cultură română”!) o cultură euphorionistă.

Îți scriam că mă bate mereu gândul de a pleca oricum. E mai mult un sentiment pornit din instinctul conservării, înaintea furtunii, căci emigrația nu poate fi o soluție. Un euphorionism de emigrație, în cazul că furtuna nu ar veni și am rămâne mult timp așa, în cazanul turbure, nu-l pot concepe. De aceea cred că euphorionismul, dacă are destin, dacă e geniu, se va întâmpla, *oricum*, și *aci*. Altfel, el e trădat.

În ceea ce privește criza financiară, pe rând, toți intrăm în ea. Dacă până azi – fără abundență – n-am resimțit-o, e iminentă. Numai printr-o minune ar fi posibil ca tata să rămână avocat. Așa că, mai mult ca sigur, după sărbători, voi fi nevoit să muncesc în afară, să-mi caut catedră ori *altceva* (ce?!). Munca mea „înăuntru” de până acum a fost solidă și folositoare, încât n-am avut alt ideal imediat decât să o pot continua până în vară. Să mă prindă furtuna cu o parcelă de cultură „gata”!

Ultima dată îți scriam că mă așteaptă *Orlando furioso*: l-am parcurs cu deliciu: o halima a Renașterii, masiv și prodigios construită. Ieri am terminat admirabila *Viață* a lui Benvenuto Cellini, scrisă de el însuși, cea pe care a tradus-o și Goethe: cea mai gustată lectură din viața mea și cred că, în general, trebuie să fie o carte de căpătâi pentru orice artist pătruns de orgoliul de a fi artist.

Despre cartea mea nu știu nimic. L-am scris tocmai lui Camil, rugându-l ca măcar să fie anunțată între cele „sub tipar”... Cronicele probabil că